

Anotace částic na analytické rovině - afun AuxZ

Částice jako synsémantická, funkční slova nemají větněčlenskou platnost. Jedná se o heterogenní kategorii složenou z několika podtypů s odlišnou funkcí ve větě, která se odráží v jejich povrchovém umístění a také v anotaci na a-rovině. (Pozn. pro analytickou rovinu je každé řešení částic něčím nevhodné, vzhledem k nejasnému fungování těchto výrazů na této rovině.)

Odpověďové výrazy (ano, ne apod.) viz

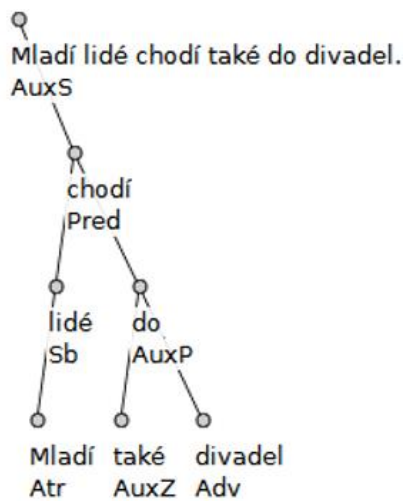
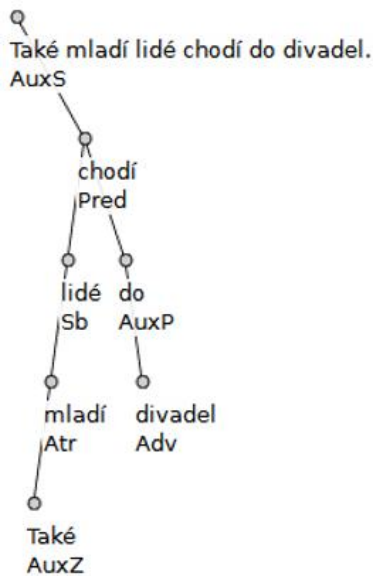
https://wiki.ufal.ms.mff.cuni.cz/_media/external:pdtc:partl_an0_ne10.pdf

Částice zdůrazňovací, rematizátory

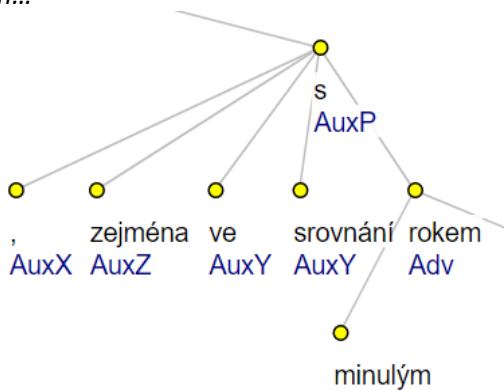
- zdůrazňují větný člen (př. **Jen Karel zůstal. Koupil jen auto. Koupil jen jedno auto.**)
- na t-rovině s funktorem RHEM (visí jako levá sestra uzlu, který zdůrazňuje, resp. v případě predikátu jako jeho dcera)
- na **a-rovině** visí s afunem AuxZ na slově, před kterým stojí na povrchové rovině (1), a to i v případě, že je tímto slovem předložka (př. 2a, 2b) nebo spojka uvozující vedlejší větu (3).
- ! Víceslovné jednotky chápeme jako jedno slovo, tj. částici věšíme na nejvýše zavěšený afun jednotky (např. AuxP), nikoli na AuxY, srov. 2b.
- to platí i v případech, kdy může být zjevné, který výraz je v dosahu částice (5).
- pokud stojí takovýto výraz na konci věty, zavěšíme ho na predikát, případně na jeho ekvivalent (4)

Př. 1: *Také* mladí lidé chodí do divadel.

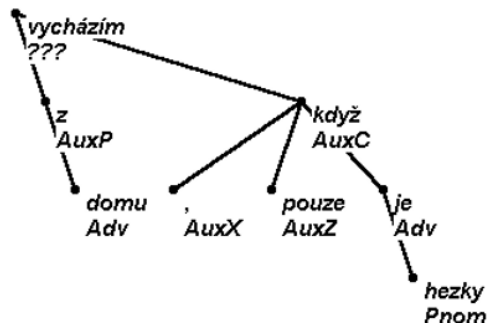
Př. 2a: *Mladí lidé chodí také do divadel.*

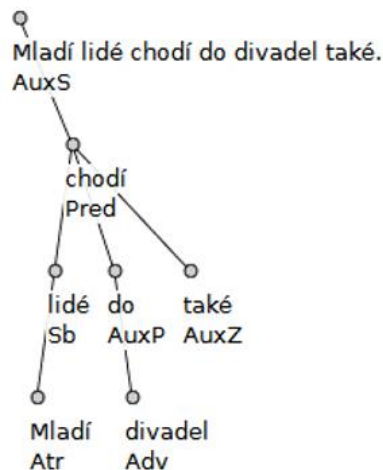
Př. 2b: ..., zejména ve srovnání s minulým rokem...

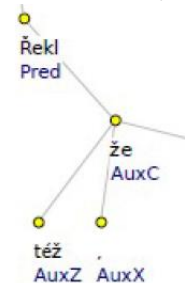
Př. 3: vycházím z domu, **pouze** když je hezky

Př. 4: Mladí lidé chodí do divadel **také**.

Př. 5: Řekl **těž**, že ke stejnému závěru došla...

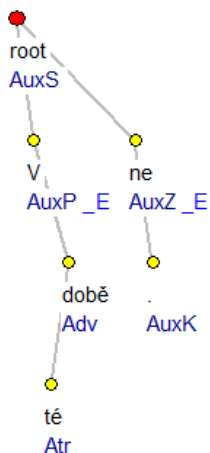
Negační a afirmační výrazy

- výrazy *ano*, *ne*, *nikoli* apod., které zastupují elidované sloveso, jsou zpravidla nejpravějším výrazem ve větě (na t-rovině mají funktor RHEM)

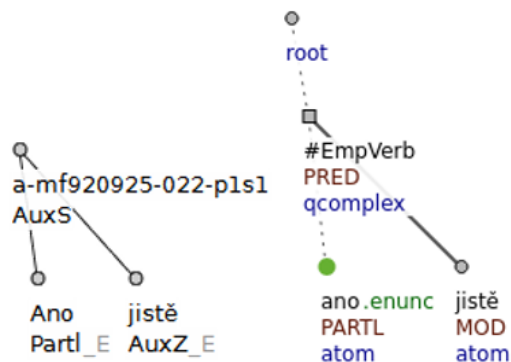
- na a-rovině visí na uzlu zastupujícím elidovaný výraz (6)

! jinak se řeší odpověďové výrazy zastupující celou výpověď, visí na pozici elidovaného predikátu, mají afun PartI a případně příponu _E (7); viz dodatek *DenomVocatPartI*.

Př. 6: [Studovali na škole i kluci?] V té době **ne**.

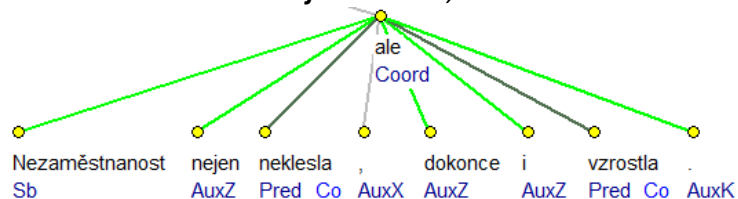
Př. 7: [To muselo být těžké.] **Ano jistě**.

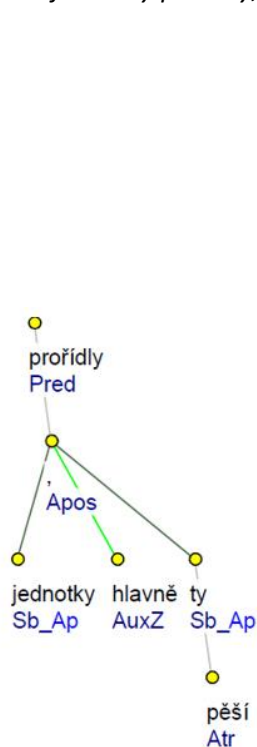
Spojkové modifikátory

- výrazy modifikující souřadné spojkové výrazy, na t-rovině mají funktor CM a přispívají k významové specifikaci spojky, př. *a proto, sice - ale, nebo i, nejen - ale dokonce také*
- na povrchové rovině stojí zpravidla těsně¹ za souřadící spojkou, při kontrastu dvou jevů bývá další modifikátor v části předcházející spojce (8).
- na a-rovině visí tyto výrazy na souřadící spojce s afunem AuxZ (8).
- ! Za spojkové modifikátory považujeme tyto výrazy i v případech, kde spojka není použita, tj. částice je na její pozici (9).
- ! Výjimečně za modifikátor považujeme i částici modifikující spojkou podřadící (*ať už*, př. 10).

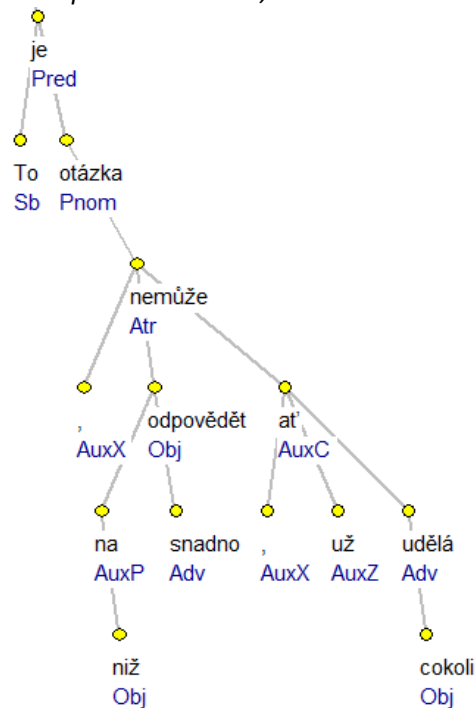
Př. 8: *Nezaměstnanost nejen neklesla, ale dokonce i vzrostla.*

Př. 9: *jednotky prořídly, hlavně ty pěší*

Př. 10: *To je otázka, na niž nemůže odpovědět snadno, ať už udělá cokoli*

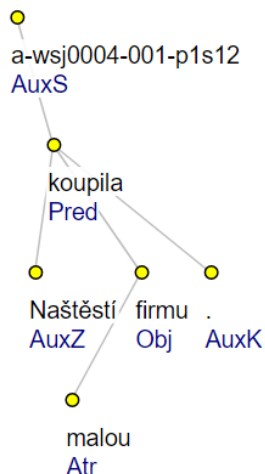

Postojové částice

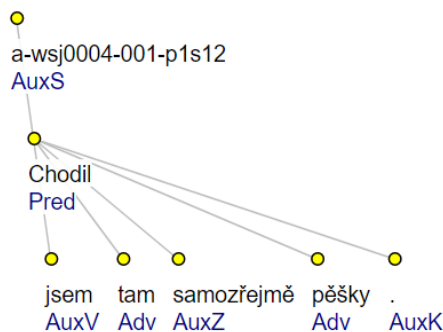
- výrazy vyjadřující hodnotící nebo emocionální postoj mluvčího k obsahu výpovědi/její části, př. *bohudíky, samozřejmě, opravdu*, patří sem i vycpávkové výrazy typu *vlastně, prostě* apod.
- na t-rovině mají funktor ATT
- na a-rovině mají afun AuxZ a visí na predikátu (př. 11, 12), resp. jeho ekvivalentu (př. 13, 14)

¹ Ochutnáme **nejen** jídlo, **ale** samozřejmě **taky** víno, to beze sporu k jižním krajům patří. Mezi spojkou a modifikátorem se může objevit např. jiný typ částice.

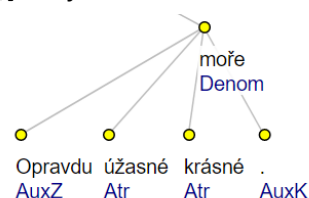
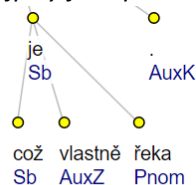
Př. 11: *naštěstí koupila malou farmu*

Př. 12: *Chodil jsem tam samozřejmě pěšky.*

Př. 13: *[Vejprty jsou pohraniční město, které rozděluje hraniční čára,] což je vlastně řeka.*

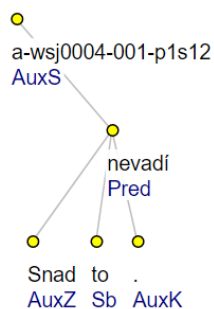

Př. 14: *Opravdu úžasné krásné moře.*

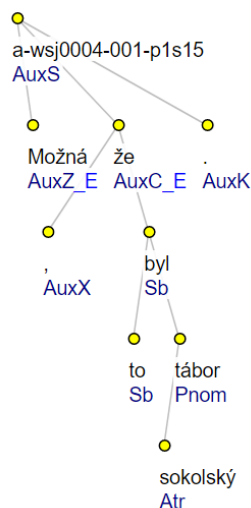
Modální částice

- vyjadřují modální charakteristiku obsahu výpovědi/její části, zprav. nutnost, možnost a pravděpodobnost, např. *pravděpodobně, možná, snad, zřejmě*.
- na t-rovině mají funktor MOD
- na a-rovině mají afun AuxZ a visí na predikátu nebo jeho ekvivalentu (př. 15, 16), výjimku tvoří modální částice, které se vztahují na konkrétní větný člen, ty pak zavěšujeme na první člen tohoto větného členu, podobně jako zdůrazňovací částice, srov. př. 17.

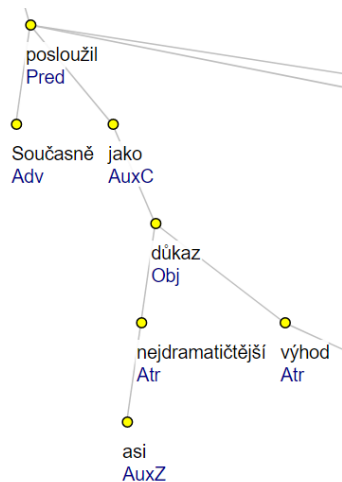
Př. 15: *Snad to nevdí.*

Př. 16: *Možná, že to byl sokolský tábor.*

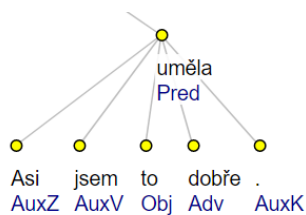

Př. 17: *Současně posloužil jako asi nejdramatičtější důkaz výhod...*

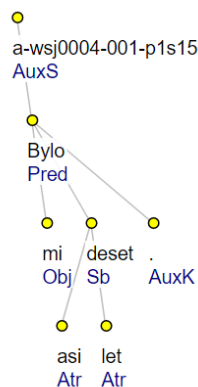

- ! stejně jako u ostatních částic je zde typická homonymie, srov. výraz *asi*, pro který je kromě významu pravděpodobnosti *asi nepřijdeme* (srov. př. 18) stejně typický pro význam měrové přibližnosti *přišlo asi pět lidí*, který je hodnocen jako plnovýznamové slovo (funktor EXT, afun Atr, viz př. (19)).

Př. 18: *Asi jsem to uměla dobře.*

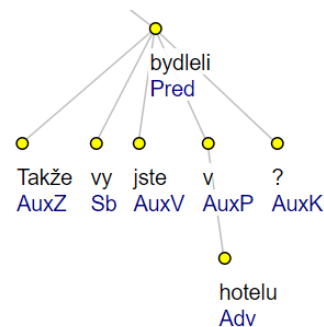
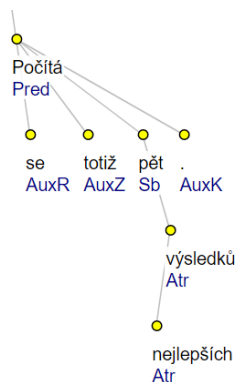
Př. 19: *Bylo mi asi deset let.*

Navazovací výrazy

- signalizují návaznost na předcházející kontext, často jde o souřadící spojovací výrazy v nespojovací funkci, tj. neplní funkci koordinace nebo apozice v rámci věty, např. *ale, však, totiž, takže*
- na t-rovině mají funktor PREC
- na a-rovině visí s afunem AuxZ na predikátu nebo jeho ekvivalentu (př. 20 a 21)

Př. 20: Počítá se **totiž** pět nejlepších výsledků. **Př. 21:** **Takže** vy jste bydleli v hotelu?

Víceslovné částice

- skupina všeobecně uznávaných víceslovných částic je napříč všemi podtypy (zatím) frekvenčně dost omezená. V PDT jsou takto chápány např. výrazy: *za prvé*, *za druhé*, *v podstatě*, *na příklad* - na a-rovině se snažíme i u víceslovných částic zachytit strukturu (srov. i anotace na t-rovině, kde nejsou často chápány jako jedno lemma, viz t-rovina uváděných příkladů).

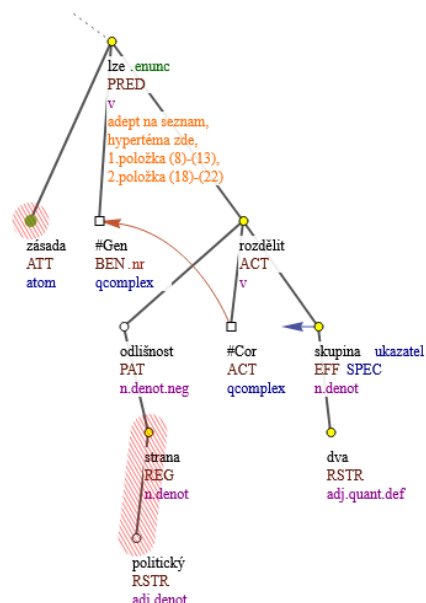
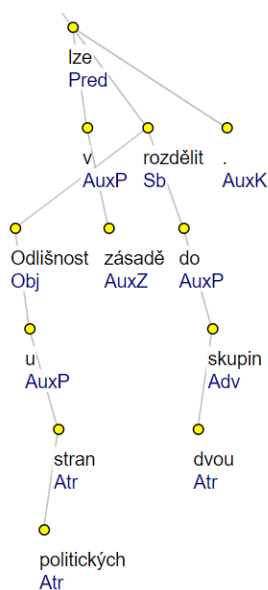
Pokud je např. částice tvořena původním spojením předložky a jména (př. *s jistotou*), předložku označíme jako AuxP a na ni zavěsíme vyprázdňené substantivum s afunem AuxZ (př. 22, 23, 26).

Pokud je takováto konstrukce dále rozvíjena (př. *na prvním místě*) naznačíme i tuto závislost -

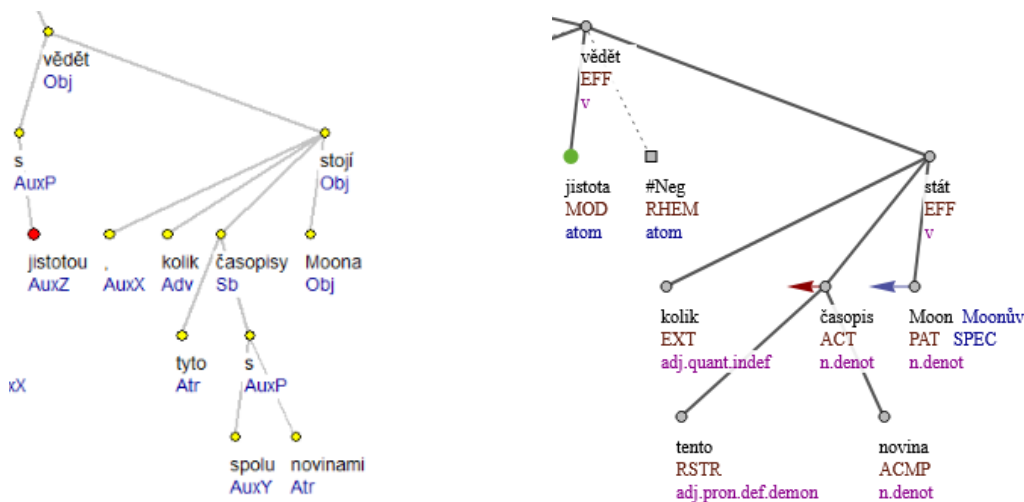
např. adjektivní přívlástek dostane afun Atr (př. 24 a 25). Obdobné je i zpracování víceslovných částic se slovesným základem (*řekl bych*, *prosím tě* apod.), plnovýznamové sloveso anotujeme jako AuxZ a členy na něm závislé označíme patřičným afunem, viz př. 33.

- podobně řešíme částice tvořené **více slovy a spojovníkem** (srov. př. 27, částice *ne-li* má na M-rovině tag: TT-----, na a-rovině je tvořena 3 uzly, *li* dostane AuxZ, *ne* AuxY, spojovník má afun AuxG; podobně by bylo řešeno např. *neřku-li*)

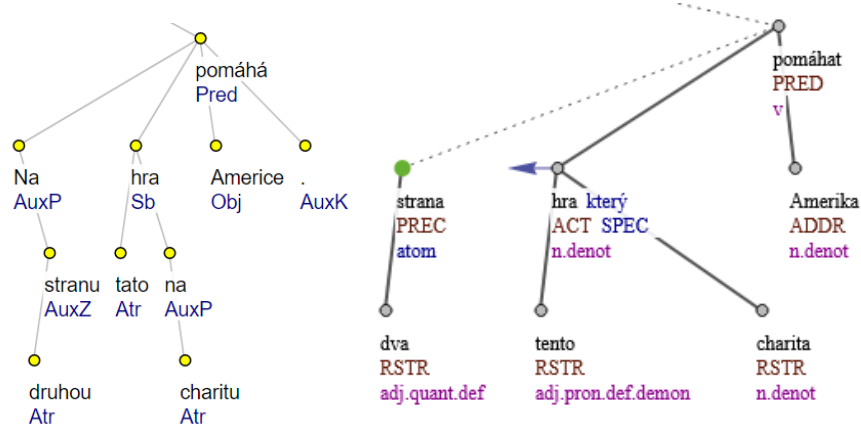
Př. 22: **postojová částice (ATT)** *Odlišnost u politických stran lze v zásadě rozdělit do dvou skupin.*

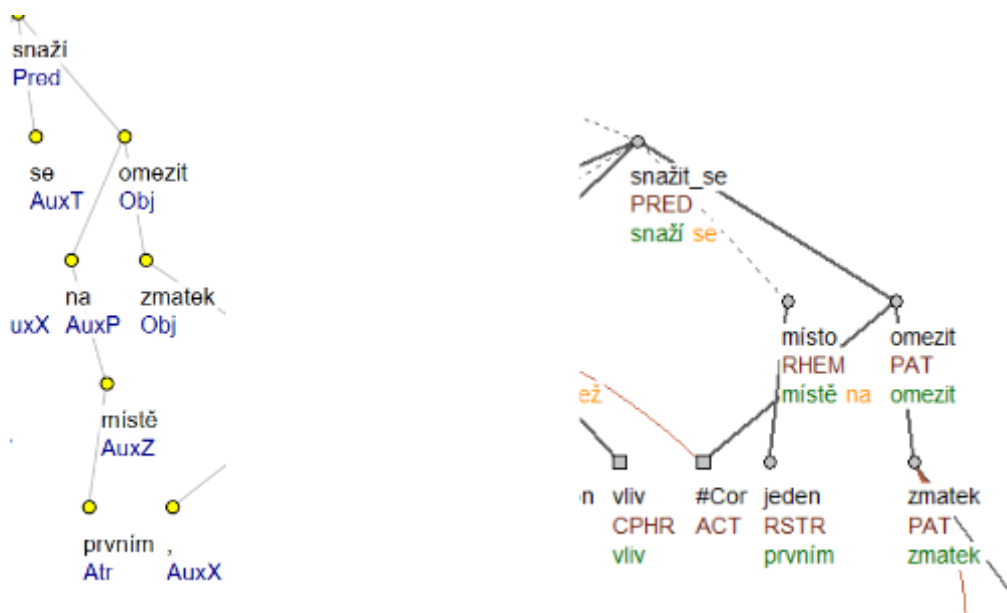
Př. 23: modální částice (MOD) ... nemohou s jistotou vědět, kolik tyto časopisy ... Moona stojí.

Př. 24: navazovací výrazy (PREC) Na druhou stranu tato hra na charitu pomáhá Americe.

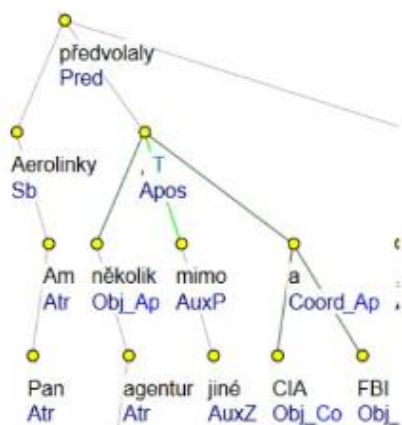

Př. 25: zdůrazňovací částice (RHEM) ... snaží se na prvním místě omezit zmatek...

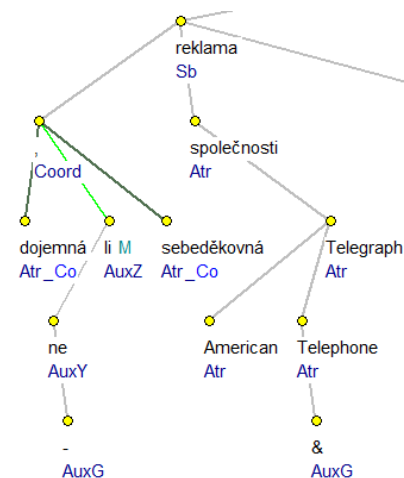

Př. 26: spojkové modifikátory (CM)

Aerolinky Pan Am předvolaly několik vládních agentur, **mimo jiné** CIA a FBI, aby bylo zjištěno....

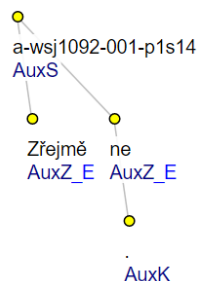

Př. 27: ...dojemná, ne-li sebeděková reklama společnosti American Telephone & Telegraph...

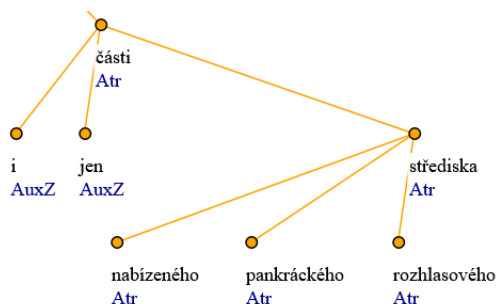

! Pokud stojí na povrchové rovině dvě částice vedle sebe, jsou zavěšeny jako sestry. Viz př. 8, kde jsou po spojce dva modifikátory, nebo př. 28. A to i zdůrazňovací částice, které jsou jinak zavěšeny na výrazu, kterému předcházejí. (srov. př. 29)

Př. 28: Zřejmě ne.

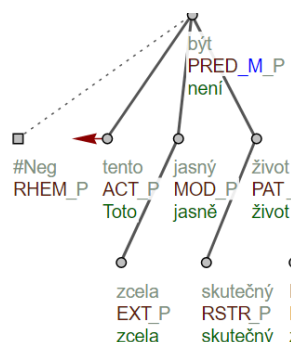
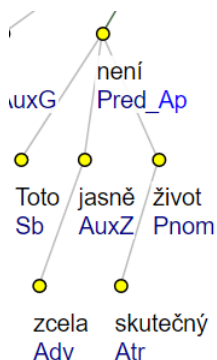
Př. 29: Využití i jen části nabízeného pankráckého rozhlasového střediska...

Rozvité částice

Zejména u modálních částic s objevuje rozvití částic měrovým výrazem, na t-rovině zprav. jako EXT (dost možná, zcela zřejmě), rozvíjející výraz zavěšujeme jako Adv na částici (př. 30)

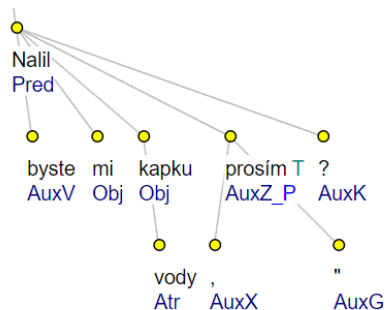
Př. 30: Toto zcela jasně není skutečný život.

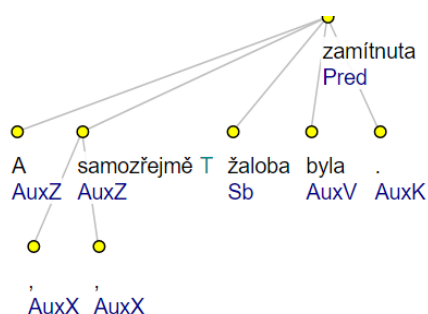
Částice jako vsuvky

částice někdy bývají odděleny čárkami, s výjimkou ustrnulých slovesných tvarů (označených na m-rovině jako sloveso – tag začíná písmenem V, srov. př. 31, 33), je nepovažujeme za parentezi a neoznačujeme _P. (př. 32)

Př. 31: *Nalil byste mi kapku vody, prosím?"*

Př. 32: *A, samozřejmě, žaloba byla zamítnuta.*

Př. 33: *Jaká byla, prosím vás, provenience téhle armády?*

